

ישיבת הכותל - ירושלים

שיחת הרה"ג אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת בשלח תשס"ה

גדר מידת הבטחון

ומצרים נוסעים אחריהם, יש כבר צעקות, ויש אומרים שהצועקים שם הם דתן ואבירם (שמו"ר א, לד). אולי גם יהודים אחרים צעקו, אבל עכ"פ דתן ואבירם מתנגדים שם למשה רבנו. והנה, אם משה לא גילה לישראל מראש את מטרת החזרה לאחור, יש מקום להבין את טענתם של דתן ואבירם: ראה מה קרה בגלל שחזרנו לאחור! אבל אם משה אמר לישראל מראש שפרעה עומד לרדוף אחריהם ושהקב"ה רוצה להתכבד בהשמדת חילו, מה רוצים דתן ואבירם? הרי מראש היה ידוע שכך יקרה! צריך לומר שכנראה כך הוא טבע האדם, שאינה דומה שמיעה לראיה. כשחושבים בשקל שפרעה ירדוף אחריהם, הם אומרים לעצמם: ה' יעזור, יהיה בסדר. אבל כשרואים את פרעה וחילו בעינינו, "שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים וְשָׁלֹשׁ עַל פָּלוֹ" (שמות יד, ז), נופל בלבם פחד, גם אם קודם היו מוכנים לעמוד בנסיון הזה. ניש מפרשים כך גם על משה רבנו עצמו: כשה' אומר לו בהר סיני: "לֹךְ דַּד פִּי שִׁחַת עַמְּךָ" (שם לב, ז), הוא לוקח איתו את הלוחות ויורד. "ויהי כאשר קָרַב אל המחנה, וירא את העגל וּמַחֲלֵת, ויחר אף משה וישלך מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחָת" (שם, יט). אם לא התכוין למסור את הלוחות לישראל, למה לקח אותם עמו ברדתו מן ההר? יש שרצו לפרש כך: כשרק שמע מפי ה' על עשיית העגל, עוד לא הרגיש כל כך את חומרת המעשה. אבל אח"כ כשראה את העגל והמחולות בעיניו, הזדעזע יותר והחליט לשבור את הלוחות. אינני יודע אם נכון לומר דבר כזה על משה רבנו, שידעת הדבר בלי ראייתו לא הספיקה לזעזעו במידה הראויה. יש בזה גם פירושים אחרים. עכ"פ לגבי ישראל ודאי שאפשר לומר שבתחילה היו מוכנים לעמוד בנסיון של רדיפת פרעה, או שלא ידעו כלל שפרעה ירדוף אחריהם, סברו שלאחר מכת בכורות ושאר כל המכות כבר לא יעז לרדוף אחריהם, אבל כשראו שכבר "הִתְקַלְּיָם" מעשרת המכות ויצא לרדוף אחריהם, איבדו את עשתונותיהם].

הקב"ה בא בתביעה אל ישראל על הענין הזה. זהו הנסיון הראשון מעשרת הנסיונות שניסו אבותינו את המקום ב"ה במדבר (ערכין טו, א). למרות שמצבם של ישראל באמת היה קשה, הם דואגים לעצמם, לנשיהם ולילדיהם, בכל זאת היו צריכים לבטוח בה'. גם אם נאמר שרק דתן ואבירם היו המתלוננים, בכל זאת הקב"ה זוקף את התלונה לחובת ישראל כולם. אם ישראל היו חזקים יותר באמונתם, גם דתן ואבירם לא היו מעיזים לפתוח את הפה. הראיה, שהרי הטענה האחרונה של דתן ואבירם כלפי משה (לפני שנבלעו באדמה) היתה: "הִמְעַט פִּי

בני ישראל מתנסים במידת הבטחון

שמעתי ממורי ורבי הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל, שכנפו הגה"צ ר' ירוחם ליבוביץ זצ"ל אמר לו שבפרשת בשלח יש לדבר על מידת הבטחון. נדבר אם כן בעזרת ה' בענין זה.

רואים בפרשתנו שישראל הם בעלי מדרגה עליונה בבטחון. הקב"ה מצוה את משה: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיָשָׁבוּ וַיַּחֲזִקוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת" (שמות יד, ב). לאחר שיצאו סוף סוף ממצרים, מצטוים ישראל לשוב על עקבותיהם ולצעוד בחזרה לכיוון מצרים! לשם מה? "כדי להטעות את פרעה, שיאמר: תועים הם בדרך" (ע"י רש"י שם), וע"י זה לגרום לו לרדוף אחרי ישראל, ואז - להכות את צבאו, כפי שאומר הקב"ה למשה: "ואמר פרעה לבני ישראל: נִבְכִים הֵם בארץ... ורדף אחריהם, וְאֶקְבְּדָה בפרעה ובכל חילו" (שם, ג-ד). איני יודע אם סיבת החזרה לאחור נאמרה לישראל או לא. אפשר שלא נאמרה אלא למשה באופן פרטי, שלא על מנת למסור את הדברים לישראל. וא"כ, הצייווי לחזור לאחור לכיוון מצרים בניגוד לכל הגיון, הוא נסיון קשה מאד עבור ישראל, ששיערו מן הסתם שצעד כזה עשוי לעורר את פרעה לרדוף אחריהם. ואולם גם אם שמעו ישראל ממשה שתכלית הנסיעה לאחור היא להביא בסופו של דבר להשמדת פרעה וחילו, הרי צריך מידת בטחון גדולה לעשות פעולה כזו שתגרום לפרעה לרדוף אחריהם, כאשר באופן טבעי לא נראה כיצד ניתן יהיה להתגבר עליו.

בנוסף לנ"ל, היה מימד נוסף בנסיון הזה, שמגדיל אותו הרבה מעבר למה שנראה מפשט הכתוב. בגמ' מוכח, שעמוד הענן לא היה נוסע לעולם לאחור (יומא עה, ב). נמצא אפוא, שבמסע זה עמוד הענן לא נסע עם ישראל. עד כאן היו ישראל רגילים ש"ה' הִלֵּךְ לפניהם... בעמוד ענן לְנַחֲתָם הדרך" (שמות יג, כא), ולפתע אומר להם משה שלא להתייחס אל עמוד הענן, שנעלם מעיניהם או המשיך לכיוון ים סוף (שם אנו פוגשים אותו שנית - שם יד, יט), ולנוע שלא על פי הענן. ישראל היו יכולים לטעון למשה: איך נוכל לשמוע אליך לנסוע לאחור? הרי עמוד הענן מכחיש אותך! ואולם ישראל "שמעו לקול משה, ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו... אלא אמרו: אֵיךְ לָנוּ אֵלָּא דַבְּרֵי בֵּן עַמְרָם" (רש"י שם, ד), למרות שיש סתירה לדבריו מעמוד הענן. זהו נסיון גדול לבני ישראל, והם עומדים בו בהצלחה.

אפילו דתן ואבירם לא פותחים כאן את פיהם (אך יש אומרים שפלל לא היו שם אלא נשאר לעת עתה במצרים - ע"י תרגום יונתן שם, ג). ואולם אחר כך כשמגיעים לים

ה', להגיע למצב כזה? ! ואכן - 'נִיְלֵנוּ עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מֶה נִשְׁתַּחֲוֶה' (שם, כד).

והנה, חז"ל רואים בתגובה זו של ישראל תגובה בלתי ראויה. מונים אותה כאחד מעשרה נסיונות שניסו ישראל את הקב"ה במדבר. וצריך להבין: מה הטענה כאן על בני ישראל? מה הם כבר אמרו? הרי לא אמרו למשה "למה העליתנו ממצרים", או משהו כיוצא בזה, כמו שאמרו בפעמים אחרות (שמות יד, יא; שם טז, ג; שם יז, ג). בסך הכל שאלו "מה נשתח" ! מה לא תקין בזה? וכי אסור לאדם צמא שלא שתה שלשה ימים לבקש מים? !

אפשר לומר, שהטענה כלפי בני ישראל איננה על עצם השאלה, אלא על ה"ניגון" שבו היא נאמרה. כנראה שלא שאלו "מה נשתח" בניגון של שאלה, אלא בניגון של תלונה. אם היו באים בבקשה: "אולי יואיל רבינו לעמוד בתפילה לפני הקב"ה ולבקש רחמים שישלח לנו מים?" - הכל היה בסדר. אבל ברגע שבאו בתלונה, "נִיְלֵנוּ עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מֶה נִשְׁתַּחֲוֶה", יש כאן בעיה. לא די בכך שהבקשה היא מוצדקת. גם ה"ניגון" שבו היא נאמרת צריך להיות ראוי. מאנשים פשוטים אי אפשר אולי לדרוש דרישות כאלה, אבל מדור דעה, דור של יוצאי מצרים, שראו את כל הנסים המופלאים שעשה ה' במצרים, שזכו לקבל נבואה במדרגה גבוהה יותר מיחזקאל בן בוזי וכל הנביאים (עי' רש"י שם טו, ב ד"ה זה א-לי), ושעומדים לקבל את התורה בהר סיני, לראות מה שלא ראה שום עם וישום דור בעם ישראל - מהם דורשים שיהיו חזקים בבטחון גם במצב כזה, לא להתלונן.

מידת הבטחון מהי? - שיטת בעלי המוסר

ואולם יתכן לומר, שהפגם בבקשתם של ישראל היה לא רק בסגנון הפנייה, אלא גם בעצם הפניה עצמה, שכן הבקשה "מה נשתח" הוכיחה על פגם במידת הבטחון של ישראל. מהו בעצם בטחון בה? נחלקו בדבר. היו מחכמי המוסר שאמרו, שבטחון פירושו לבטוח בה' שימלא כל משאלה שעולה בלבי, ואם אדם אכן יבטח בזה בכל לבו, מובטח לו שהקב"ה אכן ימלא את רצונו (זו היתה שיטת הג"ר ישראל מסלנט זצ"ל ותלמידיו, ובעיקר של האסכולה הנובהרדקאית שמבין תלמידיו). היו מהם שאף נהגו כן למעשה, ונתקיימו בהם הדברים. על אחד מהם מסופר, שהיה צריך להגיע למוסקבה, ולא היה בידו כסף לקנות כרטיס נסיעה למוסקבה. בכל זאת בטח בה' שיגיע למוסקבה, ואכן באורח מופלא זָמְנוּ לוּ מִן הַשָּׁמַיִם סְכוּם כֶּסֶף מִמְקוֹר בְּלִתי צְפוּי, וכך הגיע למוסקבה. וכאלו היו ספורים רבים.

ואולם מהי מידת הבטחון הנדרשת כדי לזכות שינהגו עם האדם בצורה כזו מן השמים? זאת יש ללמוד ממעשה שהיה בג"ר ישראל מסלנט זצ"ל עצמו. הגר"ס זצ"ל דרש פעם בבית הכנסת, שאם אדם יבטח בלב שלם שה' ימציא לו עשרת אלפים רובל, בודאי ישיג אותם. שמע בעל מלאכה אחד את הדברים, ואמר אל לבו: למה לי לעבוד? אשב בבית המדרש, אתפלל ואלמד כל היום, ואבטח בה'

הַעֲלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בַּמִּדְבָּר... (במדבר טז, יג). וקשה: הרי הגזרה על כך שדור יוצאי מצרים ימותו במדבר ולא יכנסו לארץ ישראל נגזרה במעשה המרגלים (שם יד, כט), ומדוע נזכרים דתן ואבירם להתלונן על כך רק עכשיו, במעשה קרח? למה לא להתלונן על כך מיד לאחר מעשה המרגלים? התשובה היא, כנראה, שלאחר מעשה המרגלים כל ישראל נכנעו לפני משה, ועל כן גם דתן ואבירם אינם מעזים לדבר נגד משה ואהרן. אבל עכשיו, במעשה קרח, שיש כבר מי שמערער על משה - קרח ומאתים וחמישים איש - זוהי גם הזדמנות מתאימה לדתן ולאבירם לפתוח את הפה. למרות שהערעור שלהם על משה הוא בשטח אחר לגמרי, קרח ועדתו מבקשים כהונה, ואילו דתן ואבירם אינם מבקשים כהונה, אבל אם נמצא מי שמערער על משה, גם דתן ואבירם מרגישים כבר נוח לדבר... רואים מכאן עכ"פ, שאם ישראל חזקים באמונתם בה' ובמשה נביאו, גם דתן ואבירם לא מעיזים לדבר. רק כשיש בתוך ישראל מי שמתנגד למשה, אז גם דתן ואבירם נזכרים לדבר. ועל כן, גם אם רק דתן ואבירם הם אלו שצעקו על משה כשראו את פרעה רודף אחריהם, מכל מקום נחשב הדבר לכל ישראל כנסיון שניסו את ה', שהרי אם דתן ואבירם מרגישים נוח לפתוח פה נגד משה רבנו, אות הוא כי גם בישראל מצב האמונה חלש.

"נִיְלֵנוּ עַל מֹשֶׁה... מֶה נִשְׁתַּחֲוֶה"?

נסיון נוסף במידת הבטחון מגיע זמן קצר לאחר הנסיון הקודם. אבל הפעם ישראל לא עומדים בו בהצלחה. התורה מספרת: "וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף, וַיִּצְאֹוּ אֶל מִדְבַר שׁוּר, וַיִּלְכּוּ שְׁלֹשַׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מִצְאוּ מַיִם" (שמות שם). שלשה ימים במדבר בלי מים בחודש האביב, שמזג האויר בו כבר די חם, אינו דבר של מה בכך. ולא רק בני ישראל הולכים במדבר בלי מים. גם הבהמות שהוציאו ממצרים זקוקות למים. כמה בהמות בדיוק היו שם איננו יודעים, אבל חמורים ידוע כמה היו: "אֵינן לָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ עִמּוֹ תִשְׁעִים חֲמוּרִים טַעוּנִים מִפְּסָפָה וְזָהָבָה שֶׁל מִצְרַיִם" (בכורות ה, ב). ששים רבוא איש, ולכל אחד תשעים חמורים, הרי אלו חמישים וארבעה מליון חמורים! נתאר לעצמנו קהל של חמישים וארבעה מליון חמורים נוערים מְצָמָא, וגם שאר הצאן והבקר ודאי אינם טומנים ידם בצלחת ומשמיעים את קולם, הרי רק מהרעש הזה אפשר להשתגע, גם בלי חוסר המים! ואם נוסיף לזה גם את האשה שבוכה באוהל מצמא, ואת הילדים שבוכים, הרי שהמצב הוא ממש נורא.

לאחר שלושה ימים כאלו, מגיעים סוף סוף למקום שיש בו מים! רואים מרחוק את המים, מתקרבים אליהם, טועמים מהם - והנה הם בלתי ראויים לשתייה! "וַיִּבְאוּ מִרְתָּה, וְלֹא יָקְלוּ לְשִׁתּוֹת מַיִם מִמֶּנָּה כִּי מְרִים הֵם" (שמות טו, כג). איך אפשר שלא להתאכזב? איך אפשר שלא לצאת מהכלים? אחרי כל מה שראינו, והתנסנו, ושמענו בקול

קב" (בראשית נ, כ). הכל היה כדי שיוכל להחיות את ישראל
 הן מבחינה גשמית, שלא ימותו ברעב, והן מבחינה
 רוחנית, שלא ישתקעו בטומאת מצרים (עי' רש"י שם מא, נה,
 שדרש מן המצרים למול את עצמם). אמנם לא תמיד רואים
 לבסוף את הטובה באופן גלוי כל כך כמו שהיה אצל
 יוסף, אבל גם כשיוסף היה בכור הוא האמין שהקב"ה
 רוצה שיהיה בכור כדי לתקן אותו על כשלון זה או אחר
 שנכשל בו או מסיבה אחרת, ואם הגנֵקֶת פוטיפר שמה
 אותו בבית הסהר, הוא מבין שה' הוא זה שרוצה שיהיה
 בבית הסהר, ושזהו הדבר הטוב ביותר בשבילו כעת, כפי
 שאכן התברר לבסוף. זהו הבטחון, לדעת שהכל מתנהל
 מאת ה', שאין מקרה בעולם, ובשר ודם אינו יכול להשפיע
 במאומה על הנעשה בעולם, נגד רצון ה'. אין זה פוטר
 אותנו מהשתדלות ותפילה ושאר דברים, אבל עם כל זה
 עלינו לדעת שלמעשה הקב"ה מנהיג את העולם, והוא
 עושה ויעשה את הטוב ביותר.

גם לפי שיטה זו לא היו צריכים ישראל לשאול "מה
 נשתה". היו צריכים לבטוח בקב"ה שעושה את הדבר
 הטוב ביותר עבורם. אפשר להתפלל, ואף מדרכי עבודת
 ה' הוא שאדם יתפלל על צרכיו, אבל לקושיות על הנהגת
 ה' אין מקום.

להזהר מבטחון מוטעה

כשהקב"ה מבטיח מראש מה יקרה, זהו כבר דבר
 אחר. במקרה כזה צריך באמת להאמין שהבטחה של
 הקב"ה תתקיים.

והנה, ישראל עומדים על יד ים סוף. אין שום חשש
 שמא יטבעו ביים. הקב"ה הרי הבטיח שיתן תורה לישראל
 לאחר שיצאו ממצרים, הבטיח להכניסם לא"י כפי שנשבע
 לאברהם ליצחק וליעקב, ואם כן לא היה צריך להיות שם
 ספק כלל. קשה א"כ להבין מדוע ישראל מהססים להכנס
 לים. מו"ר הגר"ר חיים שמואלביץ זצ"ל שאל באמת: כשה'
 אומר למשה "יִצְבֹּר אל בני ישראל ויסעו" (שמות יד, טו),
 היינו שיכנסו לתוך הים, מדוע רק נחשון בן עמינדב קופץ
 לים? (לפי דעה אחת בגמרא - סוטה לו, א) מה עם כל
 הצדיקים האחרים שהיו בישראל, מדוע לא קפצו גם הם
 לים? האם לא האמינו ח"ו שאם ה' אומר להכנס לים צריך
 להכנס לים?! תירץ הגר"ח ואמר: אם ה' היה אומר
 לישראל להכנס לים סוף ולמות בו על קידוש השם, ודאי
 שהרבה מישראל היו מוכנים לכך. אבל לא זה מה שאמר
 הקב"ה. הקב"ה דרש מישראל דבר קשה יותר. הקב"ה
 בקש מישראל להכנס לים הגועש וללכת בתוכו תוך
 שיכטלו בלבם את הטבע ביטול גמור, ממילא לא יהיה
 לטבע שליטה עליהם ולא יקרה להם מאומה גם אם ילכו
 בתוך המים. לדרגת בטחון כזו הרגישו ישראל שלא
 הגיעו. רק נחשון בן עמינדב הרגיש את עצמו במדרגה זו,
 אם כי גם הוא צעק אל ה' תוך כדי מעשה שיצילו (סוטה
 שם), ולכן רק הוא נכנס לים (שיחות הגר"ח שמואלביץ זצ"ל,
 תשל"ג מאמר כ"ב).

שיזמין לי עשרת אלפים רובל. אמר ועשה: עזב את
 עבודתו, התיישב בבית המדרש ולמד. עברו ימים
 ושבעות, כלתה פרוטתו האחרונה מן הכיס, ועשרת
 אלפים הרובל לא הגיעו. בא אל הגר"ס ושאל אותו, מדוע
 לא התגשמה משאלתו. אמר לו הגר"ס: אם עדין בוטח
 אתה בלב שלם בדבר, ודאי עתיד הדבר להתקיים. אלא
 שאם קצרה סבלנותך, מוכן אני לקנות ממך את עשרת
 אלפים הרובל המובטחים לך בעתיד, עבור חמשת אלפים
 רובל שאתן לך כבר עכשיו. שמח בעל המלאכה על העסק,
 ונאות לו מיד. אמר לו הגר"ס: כלך לך למלאכתך! אם
 מוכן אתה להחליף עשרת אלפים רובל בחמשת אלפים
 רובל, סימן שבטחונך איננו מלא, וא"כ אין לך מה לצפות
 להתגשמות הדברים (תנועת המוסר ח"א סוף פכ"ז). הבטחון
 חייב אפוא להיות מלא ומחלט.

לפי שיטה זו, לא היה אפוא על ישראל אלא להיות
 בטוחים בתשועת ה', ואז היו זוכים למים. אך כיון שבאו
 והקשו: "מה נשתה", משמע שהיו מסופקים בכך שיזכו
 לקבל מים בסופו של דבר, והרי זה פגם במידת הבטחון.

שיטת החזון אי"ש זצ"ל בהגדרת מידת

הבטחון

החזון איש זצ"ל חלק על ההגדרה הנ"ל, שבטחון
 פירושו לבטוח בה' שימלא כל משאלה שעולה בלבי.
 לדעתו, הנהגה כזו מתאימה אולי לגדולי ישראל, כגון
 הגר"ר ישראל מסלנט זצ"ל ואחרים, אבל לא זו המשמעות
 הרגילה של בטחון לגבי רוב העולם. שכן מי אמר שמה
 שאני רוצה אכן טוב עבורי? הרי יתכן שמה שלדעתי טוב
 עבורי, כלל אינו טוב עבורי באמת. סיפר לי פעם יהודי
 אחד, יליד פולין, שבהיותו ילד, נָטְלוּ אביו ועלה עמו
 מפולין לארץ ישראל. קרובי משפחתם שנשאררו בפולין
 בכו ודאגו, מניין ישיג אביו פרנסה בארץ ישראל של אז.
 הסוף היה, שהאבא השיג ב"ה פרנסה בארץ ישראל,
 וקרובי המשפחה שנשאררו בפולין מפני שפרנסתם היתה
 מסודרת שם - נשמדו בשואה. בתחילה נראה היה ששפר
 עליהם מזלם, שיש להם פרנסה ויכולים להשאר בפולין.
 בסופו של דבר התברר שמוטב היה שלא תהיה להם
 פרנסה בפולין, כי אז היו נוסעים גם הם לארץ ישראל או
 לפחות לאמריקה, והיו ניצולים. הרי שאדם אינו יודע מה
 לטובתו מה אינו לטובתו. ממילא לא שייך ש"יכתוב"
 לקב"ה מה לעשות איתו ע"י שיבטח בו שיעשה עמו כך
 וכך.

מהי א"כ הגדרת הבטחון לפי החזון אי"ש? - לדעת

החזון אי"ש, הבטחון הוא "הָאֱמוּנָה שאין מקרה בעולם,
 וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאיתו ית"י" (אמונה
 ובטחון פ"ב אות א'). להאמין באמונה שלמה שרק הקב"ה
 מנהיג את העולם, הוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים,
 ומה שהוא עושה זהו הדבר הטוב ביותר.

יוסף הושלך לבור, נמכר לעבד, ישב בבית הסוהר,
 ולבסוף התברר שהכל לטובה - "אתם חשבתם עלי רעה,
 אלקים חִשְׁבָה לְטֹבָה, למען עֲשֶׂה כיום הזה לְהַחְיֶיתָ עַם

הגדולים, האם אנו משרים את השכינה בארץ, או ח"ו היא מסתלקת לשמי מרום כמו שהיה בזמן החורבן; האם אנו עושים את עצמנו משכן לשכינה, ואז נזכה שגם בהר הבית יהיה משכן לשכינה, או שאיננו עושים את עצמנו משכן לשכינה. על זה אנו צריכים להסתכל. זה העיקר.

להתבונן על גדולי ישראל בגדלות

כך גם בענין המבט על גדולי ישראל. לא להתבונן בהם בקטנות. כשנפטר מו"ר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, הספיד אותו הג"ר יעקב כץ שליט"א כאן בישיבה ואמר: איך אפשר לראות את הגדלות של הרב זצ"ל? מה נמלה מבינה בפיל? הרי הנמלה רואה רק את קצה הציפורן שברגל הפיל, ויותר מזה היא איננה רואה, ואם כן כיצד תוכל להעריך את הפיל כערכו האמיתי? - אינני יודע אם מוצדק לומר על הג"ר יעקב שליט"א שהוא אינו רואה את גדלותו של הגרש"ז זצ"ל. אבל אנו ודאי שאיננו רואים את גדלותם של גדולי ישראל ואיננו יכולים למדוד אותם, לא את הגדולים של הדור שלנו, ועל אחת כמה וכמה שלא את גדולי הדורות הקודמים, של הגר"א, של ה"בית יוסף", של הראשונים, ולמעלה בקודש - של האמוראים, של התנאים ושל הנביאים. אין לנו כל מושג בגדלותם. אנו רואים רק את קצה ציפורי רגליהם, ואנו חושבים שאנו יכולים כבר לדבר, משה היה ככה ואהרן היה ככה וכו'. אין לנו מושג על מה אנו מדברים! חז"ל אומרים למשל על אברהם אבינו: "אמרה מידת החסד: כל ימי היות אברהם בעולם, לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי, שהרי אברהם עמד שם במקומו" (ספר הבהיר אות קצ"א, עמ' פו). כלומר, אברהם אבינו הוא ביטוי למידת החסד העליונה, לעולמות עליונים. ולעומת זאת יש לפעמים מי שמודד אותו כמעט כמו שהאנציקלופדיה הסובייטית כתבה עליו, שהיה סוחר בהמות עשיר ממסופוטמיה... צריך להסתכל במבט אחר על אברהם אבינו, לא כעל סוחר בהמות... וכן משה ואהרן וגדולי הדורות שאחריהם, עד גדולי דורנו יבדלו לחיים, גם הם לעומתנו עולמות עליונים לגמרי. להסתכל במוחין דגדלות, לא במוחין דקטנות.

אם מסתכלים כך, מבינים שגם בענין הגאולה, אם הנביא מתנבא למשל על חורבן צור וצידון, אין זה משנה אם זה"ל הפגיו את צידון או לא הפגיו את צידון, לא לזה היתה כוונת הנביא. הנביא מתכוון לצידון רוחנית ולצור רוחנית, ולא אם נכבש כפר דייגים קטן בחוף לבנון או לא נכבש. גאולת ישראל תלויה ומתבטאת בדברים נשגבים ועליונים, ולא בדברים פשוטי ערך שכאלו. זה צריך ללמוד, להסתכל על התנ"ך ועל חז"ל בעינים של גדלות ובמוחין דגדלות, ולא במוחין דקטנות. ואם חסרים לנו עינים ומוחין כאלו, לפחות נבין שאנו קטנים ולא מבינים, ולא נדבר ח"ו נגד גדולים, ודאי לא על גדולי עולם כמו משה ואהרן, שמשה לא ידע "לתקשר" עם העם ואהרן כן ידע, וכל מיני דיבורים נמוכים כאלו. ובזכות זה נזכה בעזרת ה' לגאולה במוחין דגדלות, להשראת שכינה בארץ ישראל ובהר הבית, "ומלך ה' צבאות בהר ציון

וקשה לי על תירוצו: וכי לא היו שם צדיקים נוספים במדרגה הזו? מה עם אהרן הכהן? מה עם כלב? מה עם יהושע ועם צדיקים מפורסמים אחרים? צריך כנראה לומר, שגם הם היו קופצים בסופו של דבר לים, אלא שנחשון היה הזריז מכולם והוא קפץ ראשון.

על כל פנים, זה שייך רק כשהקב"ה מבטיח בפירוש מה יהיה. כאן ה' הבטיח ע"י משה רבנו שיכנסו לארץ ישראל, ובני ישראל אף קדו והשתחוו לה' על הבטחה הזו (שמות יב, כז. וע"י רש"י שם), וא"כ לא היה להם לחשוש שמא יטבעו בים. גם לגבי מלחמה ישנה לדעת הרמב"ם הבטחה, ש"כל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעו רעה" (רמב"ם הלכ' מלכים פ"ז הט"ו). ואולם בדרך כלל אין לנו הבטחות ברורות מהקב"ה מה יהיה. בדרך כלל צריך להתנהג כשיטת החזון איש זצ"ל, שאיננו יודעים מה יקרה, אך עלינו לדעת שהכל נעשה בהשגחה מאתו ית', ושהוא ית' עושה את הדבר הנכון והטוב ביותר עבורנו. צריך אם כן להזהר מבטחון מזויף. לא לחשוב שאנו יודעים מה ה' צריך לעשות, ולא להיות בטוחים שזה מה שה' יעשה. גישה כזו עלולה לגרום בסופו של דבר למשבר באמונה אם הדברים לא יוצאים אח"כ כמו שהיינו רוצים שיעשו. גם כשמתפללים על חולה, לפעמים החולה מבריא ולפעמים ה' גוזר אחרת והחולה אינו מבריא.

אנו מקווים שלא יפנו את גוש קטיף ואת שאר הישובים, אבל אין זאת אומרת שאנו יודעים מה יהיה. איננו יודעים מה יהיה! צריך לקוות לה' שלא יהיה פינוי, להרבות בתשובה, בתפילה, בצדקה, בלימוד תורה, אבל לא לחשוב שאנו יודעים מה יהיה. אמנם חושבני שעל פי דין הנסיגה אסורה, שהרי ההלכה אומרת שאם גויים באו לעיר הסמוכה לספר, אפילו אם באו על עסקי תבן וקש, יש לחלל את השבת כדי להלחם נגדם (ש"ע או"ח סי' שכ"ט ס"ו), אבל אין זאת אומרת שזהו מיסודות האמונה להאמין שלא יקרו דברים בלתי נעימים ובלתי רצויים. להפך, אנו אומרים פעמים ביום שאנו יושבים בארץ ישראל רק "אם שמעו אל מצותי", ואם ח"ו לא שומעים בקול ה' לא יושבים בארץ ישראל. זהו משלש עשרה עיקרי אמונתנו שהתורה לא תהא מוחלפת, וא"כ צריך לדעת שהדבר תלוי בנו אם נשב בא"י או לא נשב בא"י.

כשמסתכלים בכלל, למה אנו מחכים ולמה אנו מצפים בענין גאולתנו, צריך לדעת להסתכל על הדברים במוחין דגדלות, לא במוחין דקטנות. נכון שבזמן הגאולה השלמה ישבו כל ישראל בכל שטחי ארץ ישראל, אבל עיקר הגאולה לא תלוי בדברים קטנים. עיקר הגאולה תלוי בדברים הרבה יותר גדולים, עד כמה מתקנים את העולמות העליונים; ותיקון העולמות העליונים כמובן תלוי בתיקון עצמנו, עד כמה אנו מתקנים את הנפש שלנו. זוהי הגאולה האמיתית, ולא אם יש לנו עוד חלקת אדמה או לא. ודאי שבסופו של דבר כל ארץ ישראל תהיה בידינו, אבל התחלת הגאולה ועיקר הגאולה הם בדברים

ובירושלים", ונזכה שכל ישראל ישובו בתשובה שלמה וישבו על אדמתם בארץ ישראל, "ונטעתים על אדמתם, ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם אמר ה' אלקיך" (עמוס ט, טו).